

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2026]

Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a Armağan

Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin Gotha Nüshasına Dair

On the Gotha Manuscript of Ahmed-i Rıdvân's Hüsrev ü Şîrîn's

Seda KURT

Dr. Öğr. Üyesi • İstinye Üniversitesi • İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
seda.kurt@istinye.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0001-9202-9887> | <https://ror.org/03081nz23>

Atıf | Citation: Kurt, S. (2026). Ahmed-i Rıdvân'ın Hüsrev ü Şîrîn'inin Gotha Nüshasına Dair. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(1), s. 419-440.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1791362>
<https://izlik.org/JA66SY62TA>

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 26.09.2025

Date Recieved: 26.09.2025

Kabul Tarihi: 20.11.2025

Date Accepted: 20.11.2025

Yayın Tarihi: 30.03.2026

Date Published: 30.03.2026

Değerlendirme: Çift kör hakemlik

Review Reports: Double-blind peer review

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Conflicts of Interest: The author has declared no conflict of interest.

Fon Desteği: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Funding Support: The author has declared that no financial support was received for this study.

Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.

Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.

Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler [Creative Commons CC-BY-NC](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanır.

Copyright&License: Articles in this journal are published under the [Creative Commons CC-BY-NC](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) license.

Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com

Complaints: adeddergi@gmail.com

Öz

Klasik Türk Edebiyatı'nın hamse sahibi şairlerinden Ahmed-i Rıdvân'ın Nizâmî'yi (ö. 1214 [?]) takiben kaleme aldığı *İskender-nâme*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Mahzenü'l-Esrâr* ve *Heft Peyker* mesnevilerinin yanı sıra nasihatname türünde yazdığı *Rıdvâniyye* ve *Gülşen-i Cân* ile *Kaside-i Bürde* tercümesi bulunmaktadır. Hacimli sayılabilecek bir *Dîvân*'ı da olan şairin eserleri, sahanın araştırmacıları tarafından yapılan çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Ahmed-i Rıdvân'ın Nizâmî'nin yanı sıra *İskender-nâme*'sini yazarken Ahmedî'yi (ö. 1412-13), *Hüsrev ü Şîrîn*'i yazarken de Şeyhî'yi (ö. 1429'dan sonra) takip ettiği anlaşılmaktadır. Bilindiği kadarıyla Anadolu sahasında Fahrî (ö. 1367'den sonra) ve Şeyhî'nin akabinde üçüncü *Hüsrev ü Şîrîn*, Ahmed-i Rıdvân tarafından kaleme alınmış olup eserin sonunda beyit sayısı, şair tarafından 6308 olarak verilmiştir. Önceki çalışmalarda Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin Berlin, Gotha, Atatürk Üniversitesi ve bir şahıs nüshası olmak üzere dört nüshası olduğu belirtilmiştir. Dört nüshadan biri olan Gotha nüshası, herhangi bir çalışmaya konu olmamıştır. Nüsha hakkındaki bilgiler, Wilhelm Pertsch (1832-1899) tarafından hazırlanan kütüphane kataloğuna dayanmakta olup katalogda Gotha nüshasının yaklaşık 5700 beyitten oluştuğu belirtilmektedir. Bu makalede, Gotha nüshasındaki beyit sayısının 6263 olduğu ortaya konarak eserin Berlin nüshasından hareketle oluşturulan neşrinde bulunmayan 1385 beyit olduğu tespit edilmiş, Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin Gotha nüshası tanıtılarak bu nüshada yer alan beyitlerin bulunduğu bölümler hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı; mesnevi; Hüsrev ü Şîrîn; Ahmed-i Rıdvân; Gotha

Abstract

Among the poets of Classical Turkish Literature who composed a hamse, Ahmed-i Rıdvân stands out with five masnavis, written in the tradition of Nizâmî (d. 1214 [?]): İskender-nâme, Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev ü Şîrîn, Mahzenü'l-Esrâr, and Heft Peyker. In addition to these, he also authored Rıdvâniyye, a didactic work in the form of a nasihatname, as well as Gülşen-i Cân and a translation of the celebrated Kaside-i Bürde. Besides, he also produced a rather voluminous Dîvân. His works have been the subject of various scholarly studies. Following Nizâmî, Ahmed-i Rıdvân also took Ahmedî (d. 1412-13) as a model when composing his İskender-nâme, and Şeyhî (d. after 1429) when writing Hüsrev ü Şîrîn. Within the Anatolian literary milieu, after Fahrî (d. after 1367) and Şeyhî, Ahmed-i Rıdvân produced the third Hüsrev ü Şîrîn. At the end of this work, the poet records the total number of distichs as 6308. Previous studies have identified four extant copies of Ahmed-i Rıdvân's Hüsrev ü Şîrîn: Berlin, Gotha, Atatürk University, and a private copy. One of the four manuscripts, the Gotha copy, has not been the subject of scholarly study. Information about it was derived from the library catalogue compiled by Wilhelm Pertsch (1832-1899), which states that the manuscript contains 5700 distichs. However, this article demonstrates that the Gotha manuscript comprises 6263 distichs. Notably, it preserves 1385 distichs absent from the edition prepared based on manuscript Berlin. The present study introduces the Gotha manuscript of Ahmed-i Rıdvân's Hüsrev ü Şîrîn and provides information concerning the sections where these additional distichs occur.

Keywords: Classical Turkish Literature; masnavi; Hüsrev ü Şîrîn; Ahmed-i Rıdvân; Gotha

Giriş¹

Sasani hükümdarlarından II. Hüsrev (salt. 590-628) ile Ermenli Şîrîn arasındaki maceradan Firdevsî'nin (ö. 1020 [?]) *Şâh-nâme*'sinde bahsedilmesine rağmen *Hüsrev ü Şîrîn* müstakil bir eser olarak ilk defa Nizâmî (ö. 1214 [?]) tarafından yazılmıştır.² Anadolu sahası Türk edebiyatında kaynak metin olarak alınan Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'inin öncelikle Fahrî (ö. 1367'den sonra), ardından Şeyhî (ö. 1429'dan sonra) ve akabinde Ahmed-i Rıdvân tarafından tam tercümesi yapılmıştır. Kaynaklarda Türk edebiyatında on dördüncü yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla dek yirmiden fazla şairin *Hüsrev ü Şîrîn* yazdığı kaydedilmektedir (Yazar, 2011, s. 306-317). Ahmed-i Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrîn*'ini yazarken Nizâmî'nin yanı sıra Şeyhî'yi de takip etmiştir. Nizâmî'de olduğu gibi aruzun *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* kalıbı ile yazılan eserde tekdüzeliği kırmak amacıyla gazel ve terci'-bend gibi farklı nazım biçimlerine de yer verilmiştir. Ahmed-i Rıdvân'ın klasik tertibe uygun olarak nazmettiği mesnevisinin bölümleri şöyledir:³

1. Tahkiye Öncesi 1. a. Genel Giriş [Münacat (1-31), Tevhit (32-57), Nasihatname (58-78), Münacat (79-112), Naat (113-137), II. Bayezid'e Dua (138-177)] 1. b. Telif Sebebi (178-240)
2. Tahkiye Kısmı (241-6200)
3. Tahkiye Sonrası [Hatime ve dua (6201-6262); eserin beyit sayısının açıklanması (6263)]

Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin son beytinde eserin beyit sayısını 6308 olarak vermesine rağmen kaynaklarda dört nüshası olduğu ifade edilen eserin hiçbir nüshasında bu beyit sayısına ulaşamamaktadır. Bu bağlamda ele alınan bütün nüshaların az veya çok eksik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin nüshaları üzerine ilk defa 1966 yılında Ağâh Sırrı Levend bir tanıtım yazısı kaleme almış olup bu yazıda eserin Berlin ve Gotha'da olmak üzere iki nüshası olduğu haber verilmiştir (Levend, 1966, s. 216). İsmail Ünver, 1982 senesinde yazdığı *Ahmed-i Rıdvân, Hayatı, Eserleri ve Edebî Şahsiyeti* adlı doçentlik tezinde şairin diğer mesnevileri ile birlikte *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisini de incelemiştir. Bu çalışmada Atatürk Üniversitesi ve Berlin nüshalarının birbirini tamamladığı verilen beyitlerle ispatlanmışsa da metnin tamamına yer verilmemiştir (Ünver, 1982, s. 131). Ünver, 1986 senesinde yazdığı *Ahmed-i Rıdvân* adlı makalesinde *Hüsrev ü Şîrîn*'in o sırada Hasan Kavruk'ta bulunan şahıs nüshasını da tavsif etmiştir (Ünver, 1986, s. 85-86). Ancak 1989 yılında kaleme aldığı *Ahmed Rıdvân* adlı ansiklopedi maddesinde bu nüshanın Hasan Özdemir'de olduğunu belirtmiştir (Ünver, 1989, s. 123). Mesnevi üzerine 2000 yılında Orhan Kemal Tavukçu tarafından sadece Berlin nüshasından hareketle bir doktora tezi yazılmış (Tavukçu, 2000), ancak eserin tenkitli metnini içeren bir çalışma yayımlanmamıştır.

Önceki çalışmaların hiçbirinde Gotha nüshası incelenmemiş olup bu nüshaya dair verilen bilgiler Wilhelm Pertsch (1832-1899) tarafından hazırlanan kütüphane kataloğuna dayanmaktadır. Bu katalogda nüshanın 5700 beyitten oluştuğu bilgisi verilmiş (Pertsch, 1864, s.

¹ Bu makale, TÜBİTAK 2219 Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı kapsamında desteklenen "Osmanlı Edebiyatında Erken Modern Dönem Edebî Tercüme ve Şerh Metinleri" başlıklı projeden hareketle oluşturulmuştur. Makalemi okuyup görüşlerini benden esirgemeyen kıymetli hocam Ahmet Atilla Şentürk'e teşekkür ederim.

² Hikâyenin konusu hakkında bk. Erkan, 1999, s. 53-54.

³ Bölümlendirmede parantez içinde yer alan beyit aralıkları, elde bulunan en hacimli nüsha olması sebebiyle, Gotha nüshasından hareketle verilmiştir.

174) ve bu bilgi alan yazınındaki hemen bütün çalışmalarda tekrarlanmıştır. Bu makalede eser hakkında mevcut bilgilerin sıhhati tartışılarak eserin gerçek beyit sayısının 6263 olduğunu ortaya konacaktır. Araştırmalarımız sonucunda eserin Gotha nüshasında, daha önce 4897 beyit olarak neşredilen Berlin nüshasında yer almayan ilave 1385 beyit daha bulunduğu anlaşılmıştır. Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin bizzat yerinde incelenen Gotha nüshasının tavsif edileceği bu makalede, eserin bu nüshadaki alt başlıkları dikkate alınarak diğer nüshalardaki eksik bölümler hakkında da bilgi verilecektir.⁴

1. Ahmed-î Rıdvân'ın Hayatı ve Eserleri

Ahmed-i Rıdvân ile ilgili kaynaklardaki en eski bilgi, arşiv vesikalarına dayanmaktadır. 1483 tarihli bir vakıf kaydında, Dedeâğaç yakınındaki Dimetoka'da bulunan Ahmed Fakihlü (Eceköy) karyesinin kendisine verildiği ifade edilmiştir. Bu vakfiyede Ahmed-i Rıdvân, *Ümerâdan Defterdâr Tütünsüz Şemseddîn Ahmed Bey bin Abdullâh* olarak anılmaktadır (Gökbilgin, 2007, s. 280-281). Bu ibareden bu tarihte defterdarlık görevini yürüttüğü, baba adının Abdullah olduğu ve Tütünsüz lakabıyla anıldığı anlaşılmaktadır.⁵ Bu karyenin kendisine II. Bayezid (salt. 1481-1512) tarafından verildiğini gösteren 1485 tarihli tapu defterinde defterdâr-ı köhne olarak anılması sebebiyle defterdarlık görevini yaklaşık iki yıl sürdürdüğü tahmin edilmektedir.⁶ 1518 ve 1528 tarihli tapu kayıtlarında da Tütünsüz lakabıyla anıldığı belirtilmiştir (Gökbilgin, 2007, s. 390).

Ahmed-i Rıdvân'ın *Sehî Bey Tezkiresi*'nde Tütünsüz Ahmed Bey adıyla meşhur olduğu ve sancak beyliği görevini yürüttüğü ifade edilmiştir. 1538 yılında kaleme alınan bu tezkirede şair için '*aleyhi*'-rahme yani *Allah ona rahmet etsin* ibaresinin geçmesi Ünver'e göre şairin, tezkirenin yazıldığı tarihten önce vefat ettiği anlamına gelmektedir (Ünver, 1986, s. 82). Sehî Bey (ö. 1548), onun mahlasının Rıdvân olduğunu, Nizâmî'nin (ö. 1214 [?]) hamsesini Türkçeye tercüme ettiğini, şiirde mahir olmakla beraber mesnevilerinin gazellerinin önüne geçtiğini belirtmiştir (Kut, 1978, s. 141). Latîfi (ö. 1582) ise 1546 yılında tamamladığı tezkiresinde onun ümera zümresinden olduğunu, Edirne'ye yerleştiğini, burada bir hankahı bulunduğunu, çok fazla şiir söylemiş olmasına rağmen bunların sadece kafiyeli sözlerden ibaret olduğunu ve bu devirde vefat

⁴ Eserin elde bulunan üç nüshasından hareketle tenkitli neşri, tarafımızca hazırlanmakta olup en kısa sürede yayımlanacaktır. Bu makalede incelenen nüshaların künyeleri ve rumuzları şöyledir: Ahmed Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrîn*, Gotha Araştırma Kütüphanesi, Ms. orient. T 196 (G); Ahmed-i Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrîn*, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, ASL 369/4 (A); Ahmed-i Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrîn*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Minutoli 26 (B).

⁵ Evliya Çelebi (ö. 1684 [?]), *Seyâhat-nâme*'sinde Tütünsüz Ahmed Bey adıyla meşhur olup Edirne'de Ağaçpazarı semtinde bir hankahı, medrese ve türbesi olan Ahmed-i Rıdvân'ın hankahını Baba Sultan Tekkesi olarak zikretmiş; burayı büyük nazargâh olarak anarak bu tekkeyi hangi tarikattan kimin yaptırdığını bilmediğini, döneminde bakımlı olduğunu ve içinde çiçek bahçesi bulunduğunu belirtmiştir (Kahraman&Dağlı, 2006, s. 589). Eserin bir başka yerinde aynı şahsiyetten Tütünsüz Sultan olarak bahsederek yaşlı adamlardan rivayetle hikâyesini aktarmıştır. Menkıbeye göre yüzlerce kazanı ve tencereyi sacayağı üzerine koydurup ateşsiz yemek pişirmiş ve Edirne halkına üç gün üç gece ziyafet vermiş olduğundan Tütünsüz Sultan adını aldığını ifade etmiştir (Kahraman&Dağlı, 2006, s. 617). Ahmed-i Rıdvân'ın hayatı ve eserlerini konu alan önceki çalışmalarda, Tütünsüz veya Biduhân Ahmed Bey olarak meşhur olduğu belirtilmesine rağmen Edirne evliyası içinde Baba Sultan, Tütünsüz Sultan, Tütünsüz Baba, Tütünsüz Baba, Fütursuz Baba olarak anıldığı, hakkında menkıbeler anlatıldığı ve türbesinin ziyaretgâh olduğundan bahsedilmemiştir (Gürgendereli, 2016, s. 289; Seçkin, 1971, s. 34-35).

⁶ Ünver, Ahmed Paşa'nın (ö. 1496-97) kerem redifli kasidesine nazire olarak Ahmed-i Rıdvân'ın II. Bayezid'e yazdığı kerem kasidesini, bir hatası sebebiyle defterdarlık görevinden azledildiği için af dilemek amacıyla yazmış olabileceğini belirtir (Bk. Ünver, 1986, s. 75). Hasan Kaplan, bu kasidenin Ahmed Paşa'nın şiirine nazire olmanın ötesinde ondan intihale varan ortaklıklar taşıdığını belirtir (Kaplan, 2023, s. 344).

ettiğini bildirmiştir (Canım, 2000, s. 169). Hasan Çelebi (ö. 1604), *Tezkiretü'ş-şuarâ*'sında onun Kanûnî devrinde (salt. 1520-1566) vefat ettiğini belirterek şiirleri hakkında Latîfî'nin görüşlerini tekrarlamıştır (Kutluk, 1978, s. 149). *Kâmûsü'l-A'lâm*'da Kanûnî devrinde yaşadığı (Şemseddin Sami, 1889, s. 799); *Mecelletü'n-nisâb*'da Kanûnî döneminde (Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi, 2000, s. 232b), *Sicill-i Osmânî*'de ise Kanûnî devrinin ortalarında vefat ettiği kaydedilmiştir (Akbayar, 1996, s. 223). Abdurrahman Hibri'nin (ö. 1659) Edirne tarihi ile ilgili olan eseri *Enisü'l-müsâmirin*'de Ağaçpazarı'nda medrese ve türbesi bulunduğu (Kazancıgil, 1999, s. 120), medresenin dönemin düşük derece kadrolu dokuz medresesinden biri olduğu geçmektedir (Kazancıgil, 1999, s. 35).⁷

Şiirlerinden hareketle Ahmed-i Rıdvân'ın memleketi olduğunu belirterek Ohri'ye tayin istemesinden Ohrili olduğu (Çeltik, 2017, s. 156, 159); Karahisâr, Hamîd, Teke, Karaman ve Ankara'da sancak beyliği yaptığı (Çeltik, 2017, s. 154) ve Moton kalesine (kalenin fetih tarihi 1500) sancak diktiği (Çeltik, 2017, s. 545) anlaşılmaktadır. Ahmed-i Rıdvân, *Dîvân*'ında yer alan bir kasidesinde Nizâmî'yi takip ederek hamse yazdığını da dile getirmiştir (Çeltik, 2017, s. 156).

Ahmed-i Rıdvân'ın 1528 tarihli bir tapu kaydında adının geçmesi, bu tarihte hâlâ hayatta olduğu şeklinde değerlendirilmiştir (Gökbilgin, 2007, s. 390). 1538 yılında kaleme alınan *Sehî Bey Tezkiresi*'nde vefat etmiş olduğuna ilişkin ibareden hareketle 1528-1538 tarih aralığında ölmüş olabileceği tahmin edilmiştir (Ünver, 1986, s. 82). Ancak şairin Edirne'de bulunan türbesinin kitabesine göre vefat tarihi 1519'dur (Küçükkaya&Umaroğulları, 2005, s. 197).⁸ Ahmed-i Rıdvân'ın mesnevilerinden başka tezkirelerde bahsi geçmeyen iki eseri daha bulunmaktadır. Bunlarda biri Bûsirî'nin (ö. 1296 [?]) *Kaside-i Bürde*'sinin 105 beyitlik manzum tercümesi olup bu eserin yazılış tarihi belli değildir (Koç, 2018, s. 20). Bir diğeri, *Gülşen-i Cân* adlı Farsça manzum-mensur karışık bir eser olup 1521 yılında kaleme alınmıştır. Kanûnî'ye sunulan bir nasihatname olan eserde şair, oldukça yaşlı olduğunu dile getirmiştir (Kılıç, 2021, s. 311-312). *Gülşen-i Cân*, şairin vefat tarihinin 1521'den sonra olduğunu ispatlamakta olup kitabede ebced ile işaret edilen 1519 tarihinin yanlış olduğunu anlaşılmaktadır.

Ahmed-i Rıdvân'ın Nizâmî'nin hamsesini takiben kaleme aldığı *İskender-nâme*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Mahzenü'l-Esrâr* ve *Heft Peyker*'in yanı sıra *Rıdvâniyye* adlı nasihatname

⁷ Osmanlı arşivlerinde yer alan müderris atama vesikalarına göre Tütünsüz Ahmed Bey medresesinin on yedinci yüzyılın sonlarında hâlâ eğitime devam etmektedir (Bk. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İE.TCT 4/433; İE.EV 7/753; İE.EV 22/2673). Bu bilgi Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Vekâyi'ü'l-Fuzâlâ*'sında verdiği bilgiler ile örtüşmektedir (Bk. Ekinci, 2018, s. 1944, 1951, 2205, 1446, 2536, 2693). Medresenin bağlı bulunduğu vakıf ile ilgili on dokuzuncu yüzyıla ait arşiv belgelerinden hareketle şairin adının kaynaklarda "Bîduhân Ahmed Bey" olarak da geçtiği anlaşılmaktadır (Bk. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, C.EV 241/12032; İ.DH 601/41915; ŞD 2909/11; ŞD 2909/29; ŞD 2914/44; BEO 1155/86623).

⁸ Arapça kitabenin sonunda yer alan *bi-hayrin bâki* ifadesi ile vefatına ebced ile h. 925/m. 1519 tarihi düşürülmüştür. Türbe ile ilgili ayrıca bk. Döndüren vd., 2019. Osman Nuri Peremeci, onun II. Murad (salt. 1421-1444, 1446-1451) ve Fatih Sultan Mehmed (salt. 1444-1446, 1451-1481) zamanında yaşamış olabileceğini ileri sürmektedir (Bk. Peremeci, 2011, s. 177). Ancak bu tahminin hem şairin eserleri hem de arşiv belgelerinden elde edilen bilgilerden hareketle isabetli olmadığı görülmektedir. Tapu kayıtlarında Kanûnî döneminde Selanik ve civarında birçok hasları bulunan ve 1530'da hayatta olan Defterdar Ahmed Çelebi'nin de adı geçmektedir (Gökbilgin, 2007, s. 390). Ahmed-i Rıdvân, II. Bayezid döneminde iki yıl süre ile defterdarlık görevini yürütmesine rağmen yine aynı padişah döneminde bilinmeyen bir sebeple görevinden alınmış olup kaynaklarda Kanûnî döneminde bu göreve iade edildiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Ahmed-i Rıdvân ile bahsi geçen Defterdar Ahmed Çelebi'nin isim ve meslek benzerlikleri ve maliki oldukları yerlerin yakınlıkları dolayısıyla karıştırılmış olma ihtimali de bulunmaktadır.

türünde bir mesnevisi daha vardır. İlk mesnevisi olan *İskender-nâme*'yi 1500 yılında 8304 beyit olarak kaleme almış olup II. Bayezid'e sunmuştur (Avcı, 2013, s. 176-177; 2014, s. 167-168). Hamsenin ikinci mesnevisi olan *Leylâ vü Mecnân*'un elde bulunan tek nüshasının başı, ortası ve sonu eksik olduğundan yazılış tarihi, beyit sayısı ve kime sunulduğu bilinmemektedir (Ulu, 2020, s. 38). Üçüncü mesnevi, *Hüsrev ü Şîrin* olup 1502 yılında kaleme alınan eser, II. Bayezid'e sunulmuştur (Tavukçu, 2000, s. 87; 2020, s. 14-15). Hamsenin dördüncü mesnevisi olan *Mahzenü'l-Esrâr*, 1505-1506 yılları arasında 2023 beyit olarak yazılıp II. Bayezid'e takdim edilmiştir (Ünver, 1986, s. 119). Hamsenin son mesnevisi olan *Heft Peyker*, 4173 beyit olup eserin yazılış tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Karadeniz, 2010; Koç, 2010; Öztulunç, 2010).⁹

Ahmed-i Rıdvân'ın hamse haricindeki tek mesnevisi, *Rıdvâniyye* adlı nasihatnamesi olup eserin beyit sayısı şair tarafından 2080 olarak verilmiştir. Ancak eldeki nüsha, eksik olup 1723 beyitten oluşmaktadır (Yılmaz, 2007, s. 2). 1509 yılında tamamlanan bu mesnevi, II. Bayezid'e takdim edilmiştir (Ünver, 1986, s. 112).¹⁰ Şairin 7557 beyitten oluşan hacimli bir *Dîvân*'ı da bulunmaktadır (Çeltik, 2017, s. 14). Mürettep olan *Dîvân*'a sonradan eklendiği anlaşılan bir kasidesinde şairin hamse sahibi olduğunu dile getirmesinden hareketle (Çeltik, 2017, s. 156) *Dîvân*'ını da hamsesi ile benzer zamanlarda tamamladığı anlaşılmaktadır. Şairin tezkirelerde Kanûnî devrinde vefat ettiği belirtilmesine rağmen *Dîvân*'ında ona yazılan kaside bulunmamaktadır (Çeltik, 2017, s. 8). *Dîvân*'da II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim için kaleme alınan kasidelerin olması, şairin *Dîvân*'ını diğer eserleri gibi II. Bayezid'e ithaf edecekken onun vefatı üzerine Yavuz Sultan Selim'e sunduğu kanaatini uyandırmaktadır. Yavuz Sultan Selim'in vefatından sonra kaleme aldığı *Gülşen-i Cân* adlı eserini de Kanûnî'ye hitaben yazması, bu kanaati güçlendirmektedir.

2. Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrin*'i Üzerine Alan Yazını Değerlendirmesi

Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrin*'ini üzerine ilk çalışma, Agâh Sırrı Levend'e ait olup bu yazıda Levend, eserin yazılış tarihi ve beyit sayısı hakkında bilgi verdikten sonra Berlin ve Gotha olmak üzere iki nüshası olduğunu bildirmiştir. B nüshasının 231 varak ve 4931 beyitten oluştuğu, birkaç sayfanın yazılmayarak boş bırakıldığı, 60 yaprak eksik olduğu, kitap ciltlenirken sayfaların

⁹ Ahmed-i Rıdvân'ın hamsesi içindeki *İskender-nâme*, *Hüsrev ü Şîrin*, *Mahzenü'l-Esrâr* ve *Heft-peyker* adlı mesnevilerini Hayâtî mahlaslı bir şair, nüshalardaki mahlas kısımlarını değiştirerek kendine mal etmeye çalışmıştır. Tezkirelerde Hayâtî adlı hamse sahibi bir şairin varlığına dair bir iz bulunmamaktadır. Levend ve Ünver tarafından yapılan çalışmalarla Ahmed-i Rıdvân'ın hamsesi içindeki bu dört mesneviyi Hayâtî'nin intihal ile kendine mal ettiği ispatlanmıştır (Bk. Levend, 1952, s. 195-201; 1966, s. 252-258; Ünver, 1986, s. 84-97). Önceki çalışmalarda hamse içinde yer alan mesnevilerde bulunan kaside ve gazellerin, Ahmed-i Rıdvân'ın *Dîvân*'ında da mevcut olduğu (Çeltik, 2017, s. 16); bu sayede bu mesnevilerin Ahmed-i Rıdvân'a aidiyeti kesin olduğu hâlde bu hususlar bazı araştırmacıların dikkatinden kaçmış olup Ahmed-i Rıdvân'a ait mesnevilerin Hayâtî'ye atfedildiği görülmektedir (Bk. Gözütok, 2001; Sürelli, 2012).

¹⁰ Eserin h. 914/ m. 1509 tarihine işaret eden mısraı Ünver tarafından *Bu kitâbum kamudan mahbûbdur* şeklinde verilmiştir. Eserin tam metnini neşreden Yılmaz (2007) da bu mısraı Ünver gibi vermiştir. Tavukçu (2022), bu esere ilişkin kaleme aldığı ansiklopedi maddesinde mısraı aynı şekilde vererek ebced karşılığını 934 olarak hesaplayıp eserin yazılış tarihini 1527 olarak verir (Tavukçu, 2022). Ancak eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 3330 numaradaki tek nüshasında mısra *Bu kitâbuñ kamudan mahbûbdur* (81^b) şeklinde olup bu hâliyle ebced karşılığı 914 yani 1509'dur. Kelimenin *kitâbuñ* iken Ünver tarafından *kitâbum* olarak yazılması, muhtemelen sehiv sebebiyledir. Şairin 1521 senesinde kaleme aldığı son eseri *Gülşen-i Cân*'da daha önce yazdığı eserleri zikretmesi; hamsesindeki mesnevilerin yanı sıra *Rıdvâniyye* ve *Kaside-i Bürde* tercümesinden de bahsetmesi (Kılıç, 2021, s. 310) *Rıdvâniyye*'nin 1521 tarihinden önce yazılmış olduğunu doğrular niteliktedir.

birbirine karıştığı, sayfa takibi için rakabenin bulunmadığı belirtilerek nüsha tavsif edilmiştir (Levend, 1966, s. 216). Levend'in bu tavsifinden başka eserin B nüshasının hiçbir çalışmada tavsifi yapılmamıştır. Levend'in tavsifi ise nüshadaki yapıkların satır ve sütun sayısını, yazı şeklini, unvan veya serlevha sayfasındaki tezhibin varlığını belirtmek noktasında yetersiz kalmaktadır. Levend'in bu nüshayı katalogda ayrıntılı olarak ele alındığı düşüncesiyle ayrıntılı tavsif etmemiş olabileceği tahmin edilmektedir. Çalışmasında kataloğa sayfa numarası da vererek atıf yapması bu tahmini kuvvetlendirmektedir. Ancak 457 olarak verdiği sayfa numarası yanlış olup bu numarada her ikisi de mensur olan biri *Süleymân-nâme* (470 [Diez A. Fol. 18.] numaralı) diğeri *İskender-i Zülkarneyn-nâme* (471 [Ms. Or. Quart. 631.] numaralı) olmak üzere iki farklı eser bulunmaktadır (Pertsch, 1889, s. 457).¹¹ Levend'in tavsifi, katalogdaki açıklamalarla bire bir örtüşmemekte olup örneğin katalogda varak sayısı 232 olarak verilirken bu çalışmada 231 olarak verilmiştir (Pertsch, 1889, s. 378). Hem katalogdan verilen sayfa numarasının yanlışlığı hem de nüshadaki varak sayısının farklılığı, Levend'in katalogu görmemiş olabileceğini akla getirmektedir. Levend'in Berlin kataloğundan (Pertsch, 1889) verdiği yanlış sayfa numarasının -araştırmacılar tarafından kataloğa başvurulmaksızın Levend referans alındığı için- bütün çalışmalarda sürekli tekrar edildiği anlaşılmaktadır (Ünver, 1982, s. 130; 1986, s. 107; 1989, s. 124; Çeltik, 2017, s. 11; Avcı, 2013, s. 183; 2014, s. 173; Karadeniz, 2010, s. 7).

Levend'in B nüshasını tanıtarak hikâyeyi özetlediği çalışmasında, B nüshasının 1377 beyit eksik olduğu belirtilmiştir (Levend, 1966, s. 216). Eksik olan bölümlerin; Hüsrev'in Rum kayseriyle görüşmesi, Kayser'in kızı Meryem ile evlenmesi, Behrâm ile savaşıarak tahtı geri alması ve Ferhâd'ın hikâyesinin başlangıcı olduğu ifade edilmiştir (Levend, 1966, s. 252). Çalışmanın devamında Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin B nüshası ile A¹² nüshası karşılaştırılarak iki eser arasında mahlas beyitleri dışında farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır (Levend, 1966, s. 258).¹³

Ahmed-i Rıdvân'ın doğrudan *Hüsrev ü Şîrîn*'i ile ilgili olmasa da şairin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti hakkında bilgi verirken *Hüsrev ü Şîrîn* ile ilgili önemli tespitler içeren bir ikinci çalışma İsmail Ünver tarafından yapılmıştır. Ünver bu çalışmada nüshalar hakkında Levend'den farklı olarak G nüshasını inceleme imkânı bulamadığını bildirerek G nüshası hakkında kataloğa (Pertsch, 1864, s. 173-174) dayanan bilgiler vermiştir. Bu bilgilere göre eserin Ahmed-i Rıdvân tarafından 6308 beyit olduğunun bildirilmesine bakılarak G nüshasında kopukluk olduğu ve nüshanın yaklaşık 5700 beyitten oluştuğu ifade edilmiştir (Ünver, 1982, s. 132). Ünver bu çalışmasında B nüshasının başı ve sonu tamam olmakla birlikte aradaki bazı varakların koparak kaybolmuş, bazılarının ise yerlerinin karışmış olduğunu; ancak A nüshasıyla karşılaştırıldığında

¹¹ Bu iki eserin nüshaları, Qalamos veri tabanında tam erişime açık olup <https://www.qalamos.net/> sayfasından Diez A. Fol. 18 ve Ms. Or. Quart. 631 numaralarıyla arama yapılarak nüshalara erişilebilir. Doğrudan bağlantı, satır uzunluğu sebebiyle buraya eklenmemiştir (Erişim Tarihi: 26.09.2025).

¹² A nüshası, Hayâtî'nin kendine mal ettiği *Hüsrev ü Şîrîn* nüshası olup Atatürk Üniversitesi Ağâh Sırrı Levend Koleksiyonu 369 numarada bulunan 4. eserdir. Bu nüshanın 149a-200b yüzleri arasında yer alan *Hüsrev ü Şîrîn* metni; baş, orta ve sondan eksiktir.

¹³ Levend, A nüshasının başlangıcı olarak *Göründi burc-ı âbide çü meh-tâb / Revân oldı gözinden eşk-i seyl-âb* (Levend, 1966, s. 252) beytini vermiştir. Bu başlangıç, nüshanın 150^a yüzündedir. Fakat 149^a ve 149^b yüzleri de -her ne kadar daha sonraki bölümde yer alması gerekse de- *Hüsrev ü Şîrîn*'e dâhildir. Bu sebeple nüshanın başlangıcı olarak 149^a yüzünde olan *Yüzinde Yusufluñ hüsnî musavver / Ruñî âyinesi câm-ı Sikender* beytinin verilmesi gerekmektedir (Bk. A 149^a).

her iki nüshanın hiçbir noksanlık kalmayacak şekilde birbirini tamamladığını ileri sürmüştür (Ünver, 1982, s. 131).

Ünver'in Ahmed-i Rıdvân üzerine kaleme aldığı bir diğer çalışması, daha önceki çalışmalarda bahsi geçmeyen yeni bir nüshadan bahsetmesi sebebiyle ayrıca önemi haizdir. Bu çalışmada, o sırada Hasan Kavruk'a ait olduğu belirtilen ve bugün akıbeti belli olmayan şahıs nüshası, Ünver tarafından şöyle tavsif edilmiştir:

Boyutları 215x145-180x100, yaprak sayısı 135 (131. yapraktan sonra ve en sonda eksik var), satır sayısı 23, yazı özensiz nestalik, kâğıt genellikle ay damgalı, söz başları siyah (kimi başlıklar yazılmamış), cildi mukavva (sırtı kahverengi meşin), istinsah tarihi ve müstensihi belli değil. Yazma baştan 1097. beyte kadar Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'inden tamamlanmıştır. Müstensih bunu kenara yazdığı: "Bu makâma kadar Şeyhî ve bu makâm Hayâtî (yk. 25b) notuyla bildiriyor. Şeyhî'den alınan kısım, F. K. Timurtaş' (*Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn*'i, İstanbul 1980, 2. bs.)ın metnine göre 776-1884. beyitler arasındadır. Atatürk Ün. 369/4 nüshası da baştan eksiktir. Fakat, Şeyhî'den aynen alınmış kısım dikkate alınmazsa, bu nüsha H. Kavruk nüshasından 110 beyit kadar fazladır. 1096 beyti Şeyhî'den aktarılan bu yazmadaki toplam beyit sayısı 5805'tir. Oldukça geç dönemde (XVII-XVIII.yy.) istinsah edildiği kâğıdından ve yazısından anlaşılan, mısra ve kelime eksikleri bulunan bu nüsha da, mesnevinin Hayâtî'ye ait olduğunu gösterecek durumda değildir (Ünver, 1986, s. 85-86).¹⁴

Ünver'in bu şahıs nüshasını tavsifinde dikkati çeken husus, nüshanın başından 1097. beyte kadar Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'inden tamamlanmış olmasıdır. Bu bakımdan bu nüsha, her ne kadar baş tarafında Şeyhî'ye ait kısım olmasa da baştan eksik olup 1087. beyitte başlamak noktasında A nüshası ile benzemektedir.

Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'i ile ilgili transkripsiyonlu metin ve dil içi çeviri neşrini de içeren son çalışma, Orhan Kemal Tavukçu tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış olup (Tavukçu, 2000) bu çalışma, daha sonra kitap olarak da yayımlanmıştır (Tavukçu, 2020). Bu çalışmada, ulaşılabılır durumda olan iki nüsha (A ve B) bulunmasına ve Ünver tarafından A nüshası ile B nüshasının birbirini tamamladığı belirtilmesine rağmen (Ünver, 1982, s. 131) -bu husus dikkatlerden kaçmış olacak ki- eserin neşri, A nüshasının bütünlükten uzak ve dağınık olması sebebiyle (Tavukçu, 2000, s. 87-88; 2020, s. 15) yalnızca B nüshasından hareketle oluşturulmuştur.¹⁵

B nüshası, Pertsch'in hazırladığı katalogta 386 [Minutoli 26] numarada yer almakta olup G nüshasının numarası da 196 olarak verilmiştir. B nüshasının sonunda II. Bayezid için yazılan

¹⁴ Bu nüshanın son durumunu öğrenmek için Hasan Kavruk ile irtibata geçtiğimde nüshayı Hasan Özdemir'e verdiğini belirtmiştir. Bu bilgi, Ünver'in Ahmed-i Rıdvân ile ilgili son çalışması olan ansiklopedi maddesinde *Hayâtî mahlasını taşıyan iki nüshadan biri Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde (Agâh Sırrı Levend Yazmaları, nr. 369/4), diğeri Hasan Özdemir'in hususi kütüphanesinde bulunmaktadır* şeklinde ifade ettiği bilgiyle örtüşmektedir (Ünver, 1989, s. 123). Ancak Hasan Özdemir ile yapılan görüşmede kendisinde böyle bir nüshanın bulunmadığı belirtilmiştir. Orhan Kemal Tavukçu, Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'i ile ilgili hem doktora tezi (Tavukçu, 2000, s. 87) hem de kitap çalışmasında (Tavukçu, 2020, s. 15) bu nüshanın Hasan Kavruk'tan sonra farklı kişilerin eline geçerek son zamanlarda yurt dışındaki bir şahısta bulunduğunu bildirmiştir. Bu makalede, inceleme fırsatı bulunamayan bu nüsha hakkındaki değerlendirmeler, Ünver'in tavsifine dayanmaktadır. Hasan Özdemir'e ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Günay Kut'a teşekkür ederim.

¹⁵ Bu çalışmada metnin neşri, B nüshası esas alınarak oluşturulmuş olmasına rağmen B nüshasının nüsha tavsifi yapılmamıştır. Pertsch tarafından hazırlanan Berlin katalogunda yapılan tavsife de (Pertsch, 1889, s. 378-379) atıfta bulunulmamıştır.

kasidenin G nüshasında yer almadığı ifade edilmiştir. 232 varaktan oluşan nüshanın ölçüleri; 23,5x15,5 olarak verilmiştir. Her sayfanın iki sütun ve 11 satırdan oluştuğu, yazısının güzel ve büyük hatlı talik olduğu, tezhipli bir serlevhasının bulunduğu; 51^b, 52^a, 66^a, 77^a ve 120^a yüzlerinin sonradan resim yapılmak üzere boş bırakıldığı belirtilmiştir (Pertsch, 1889, s. 378-379). Ignacy Pietraszewski (1796-1869), Julius von Minutoli (1804-1860) ve Heinrich Karl Brugsch (1827-1894) nüshanın satın alma kayıtlarında adı geçen isimlerdir.¹⁶

Levend'in tavsifi de dikkate alınarak A nüshasının sırtı ve uçları siyah meşin, üstü siyah bez kaplı, yeni ciltli; kapağı 23,5x17 cm ve yazının yer aldığı kısım 19,8x12,8 cm ölçülerindedir. Her sayfada 50 beyit yer almakta olup satırlar çift beyitlidir; yani her sayfada 4 sütun yer almaktadır. *Kâğıt aharlı Venedik* kâğıdı olup *yazı işlek talik* hattır (Levend, 1952, s. 197; Avcı, 2014, s. 255.).¹⁷ *Hüsrev ü Şîrîn* bu yazma nüshadaki dördüncü eser olup nüshanın 149^a-200^b yaprakları arasındadır. Eserin başlığı bulunmayıp bölüm başlıklarının bazıları kırmızı mürekkeple yazılmış; bazıları ise başlık yazılmak üzere boş bırakılmıştır. Eser, 149^a yüzünde *Yüzünde Yüsufün hüsnî musavver / Ruhî âyînesi câm-ı Sikender* beytiyle başlamaktadır. 149^a ve 149^b yüzlerindeki 100 beyit, G nüshasında 1904-2004 beyit aralığında yer almaktadır. 150^a yüzündeki *Göründi Burc-ı Âbide çü meh-tâb / Revân oldı gözinden eşk-i seyl-âb* beyti, G nüshasında 1187. beyittir. Bu beyit itibarıyla eser, düzenli bir şekilde devam etmektedir. Nüshanın 149^a yüzünün sağ altı ile 149^b yüzünün sol altına denk gelen köşe, kopuk olup burada olması gereken kelimelerin sonradan başka bir mürekkeple ve farklı kelimelerle tamamlandığı anlaşılmaktadır. 156^a yüzünün ilk sütununun yarısına denk gelen sağ tarafında kopukluk olup bu kısmı okumak güç olsa da sayfanın devamındaki sütunlar okunaklı ve açıktır. Nüshanın sadece bu üç yüzünde (149^a, 149^b, 156^a) bozulma söz konusu olup nüshada eserin başlangıcındaki 100 beyitlik karışıklık dışında metin, G nüshası ile aynı sıra ve düzende devam etmektedir. Önceki çalışmalarda belirtilen nüshanın bütünlükten uzak ve dağınık olduğu ifadesi, üç yüz (149^a, 149^b, 156^a) için söz konusu olup nüshanın tamamı için geçerli değildir. B nüshası, eserin tamamlanmasından sonra yer alan II. Bayezid'e yazılan kaside hariç tutulduğunda, 4897 beyitten oluşmaktadır. A nüshasında ise 4933 beyit bulunmakta olup Ünver'in belirttiği gibi (Ünver, 1982, s. 131) her iki metin, eksiklik noktasında birbirini tamamlamaktadır. A nüshası, 200^b yaprağında *Bülend ola ser-i bahtum semâdan / Süreyyâya ire kadrüm serâdan* beyti ile tamamlanmaktadır. B ve G nüshalarında bu beyit akabinde 11 beyit daha bulunmaktadır.¹⁸

¹⁶ Verilen bilgilere <https://www.qalamos.net/> sayfasından Minutoli 26 numarasıyla arama yapılarak erişilebilir. Doğrudan bağlantı, satır uzunluğu sebebiyle buraya eklenmemiştir (Erişim Tarihi: 26.09.2025).

¹⁷ A nüshasının da içinde bulunduğu el yazması, Levend'den Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ne nakledildiği için en ayrıntılı bilgi onun tarafından verilmiştir. Levend, A ile aynı cilt içinde yer alan *İskender-nâme* nüshasını tanıttığı yazısında nüshanın dış özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Nüsha için *mesnevinin adı ve fasıl başlıkları yok; kâğıt aharlı Venedik; yazı işlek talik* ifadeleri her ne kadar *İskender-nâme* için söylenmiş olsa da kontrol neticesinde bunların aynı cilt içinde yer alan *Hüsrev ü Şîrîn* için de geçerli olduğu görülmüştür.

¹⁸ B nüshasının Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde yer alan mikrofilm (ASL 632 (2 cilt) numarada) ve A nüshası (ASL 369/4 numarada), kütüphane sayfasında erişime açıktır. Bk. <https://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025). A nüshasında Hüsrev ve Şîrîn'in birbirlerine söyledikleri gazellerden bir kısmının (*Tablo 1*, Başlık No: 50-57, 78, 94) *-Dîvân'*da da yer alacağı düşüncesiyle- kasıtlı olarak çıkarıldığı tahmin edilmektedir. Ancak bütün gazellerin çıkarılmama nedeni henüz anlaşılamamaktadır.

3. Gotha Nüshasının Tavsifi

Ahmed-i Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrin*, Gotha Araştırma Kütüphanesi (Gotha, Almanya), T 196 (G).

Mukavva üzeri hâki renginde kâğıtla kaplanmış ön ve arka kapaktan oluşan bu nüshanın sırtı ve kapaklarının köşeleri, kahverengi sahtiyan deri ciltlidir. Mıklepsiz olan cildin dış ölçüleri, 26x17 cm şeklinde olup sayfanın yazı alanı, 16x11 cm ölçülerindedir.¹⁹ Kâğıdı, nohudi renkte olup su yollu, filigranlıdır. İlk ve son varaklarda rutubet kaynaklı lekelenmelerin söz konusu olduğu nüsha, fiziki olarak oldukça iyi durumdadır. Her sayfasında çift sütun ve 11 satır bulunan nüsha, 297 yapraktır. Nesih hatla harekeli yazılan nüshanın bazı yapıları reddedeli bazıları değildir. Yazmanın zahriyesinde esere ilişkin bir ifade bulunmayıp yalnızca *Devletlü 'inâyetlü mezîd-i i'zâz ve gevâhir-i müslimât ve 'âfiyât-ı müstetâbe-i meveddet-nümûn* ibaresi yazılıdır. Eserin başlangıcı olan 1^b yüzünde çivit mavisi, siyah, bordo rengi süslemeli tezhipli unvan sayfası yer almakta olup eserin başlığı altın ile *Kitâb-ı Hüsrev ü Şîrin min Kelâmi Rıdvân Sellemehullâh* şeklinde yazılmıştır. 1^b ve 2^a yüzlerinde altın renkli cetvel, 2^b yüzünde ise siyah mürekkepli yarım kalmış bir cetvel yer almakta olup diğer yüzlerin tamamı cetvelsizdir. Metnin ana başlıkla beraber 176 başlığı bulunmakta olup 13. başlığa kadar başlıklar (Bk. *Tablo 1*) koyu siyah; daha sonra kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 21^b, 56^b, 79^b, 90^a, 96^a, 103^b, 118^a, 145^a, 190^a ve 225^a yüzlerinin daha sonra resim yapılmak üzere boş bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Kütüphane kataloğunda bu nüshanın tavsifi sırasında nüshadaki boş yüzlerin numaraları verilmiştir. Nüshanın 56^b yüzünde iki beyit olup sayfanın devamı boştur. 225^a yüzü de boş olmasına rağmen katalogda belirtilmemiştir (Pertsch, 1864, s. 174). Katalogda nüshanın yaklaşık 5700 beyit içerdiği tahmininin neye dayandığı anlaşılamamaktadır. Kataloga göre 9 sayfa (varak değil) boş olup her sayfada 11 satır olduğuna göre en fazla 100 beyitlik bir eksikliğin tahmin edilmesi gerekirdi. 297 varaktan oluşan eserin 296 varak olarak kaydedilmesi (Pertsch, 1864, s. 174), eserin başlıklarının bir satır işgal etmesi ve bazı beyitlerin iki satır hâlinde yazılması hesaba katılsa dahi bunlar 500 beyitlik eksikliğe sebep olacak durumda değildir. 6263 beyitten oluşan nüshadaki beyit sayısının yaklaşık 5700 olarak tahmini, kataloglara ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini göstermektedir.

6263 beyitten oluşan eserin 297^b yüzünde tamamlanmasından sonraki sayfada h. 29 Safer 996/m. 29 Ocak 1588 gününe işaret eden *fi tâsi' 'işrin şehri safer min şühür sene 996* ifadesi bulunmaktadır. Bu zaman ifadesi ile beraber istinsaha veya temellüke işaret eden bir ibare yer almamaktadır (Gacek, 2017, s. 138, 328). Nüshanın 1^b yüzünde yer alan serlevhada şair için *sellemehullâh* yani *Allah ona selamet versin* duası edilmiştir. Bu ibare, nüshanın şair hayattayken istinsah edilmiş olduğu anlamını taşımaktadır. Şairin 1521'de kaleme aldığı *Gülşen-i Cân* adlı eserinde oldukça yaşlı olduğunu dile getirmesi (Kılıç, 2021, s. 311-312) göz önüne alındığında 29 Ocak 1588 tarihinin istinsah tarihi olması mümkün görünmemektedir. Bu sebeple bu kaydın sahiplik tarihi olması kuvvetle muhtemeldir. Nüsha, şu an bağlı bulunduğu kütüphaneye Ulrich Jasper Seetzen (1767-1811)²⁰ tarafından satın alınarak intikal etmiştir.

¹⁹ Nüshanın cildine ilişkin bilgiler, Mücellit Rafet Güngör tarafından teyit edilmiştir.

²⁰ Ulrich Jasper Seetzen, 1803 yılında İstanbul'da Avusturya elçiliğinde müşavirlik yapan Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall (1774-1856) ile görüşmüş ve Gotha dükü için alacağı el yazması eserlerle ilgili kendisine danışmıştır. Bu görüşmeden sonra İstanbul'da Arapça, Farsça, Türkçe ve Grekçe 180 yazma satın almıştır (Beydilli, 2019, s. 481). *Ms. orient. T 196* numaralı bu nüsha, bu satın alınan yazmalar içindeki 157 numaralı el yazması olup bu bilgi katalogda

Nüşhanın önünde ve arkasında vikaye yaprakları bulunmaktadır.²¹ Nüşhanın ön kapağının içine yapıştırılmış kâğıdın sağ üst köşesine doğru, başı sola dönük kuğu eskizi; onun altında ise fihrist için yapılmış karelere benzeyen silik izler yer almaktadır. I^a yüzüne de bu izler az da olsa geçmiş olup I^b yüzü boştur. II^a yüzünde siyah renkli gelgit zemin üzerine sarı, bordo ve yeşil renkte Hatip ebrusu²² bulunmaktadır. Aynı ebru, metnin bitiminden sonraki yaprakta da yer almaktadır. Ebrunun akabinde bir yaprak boş bırakıldıktan sonra dış kapağa yapıştırılmış kâğıdın sol alt köşesine doğru yine aynı kuğu eskizi, bu sefer başı sağa dönük şekilde yapılmıştır. Bu kuğunun hemen altına kurşun kalemle *Ms. orient. T 196* ve onun altına *T 196* yazılmıştır.

II^a yüzündeki ebru desenli kâğıdın sağ üst köşesinde siyah mürekkeple yazılı, temellük belirttiği düşünülen bir isim yer almakta olup silinmiş olduğundan sadece *Hâfız* ifadesi okunabiliyor. Aynı sayfanın sola yakın olan üst kısmında siyah mürekkeple *Hammâl başı Mehmed Nâcî* yazılı olup bunun bir başka temellüğe işaret ettiği tahmin edilmektedir. Nüşhanın 2^a, 7^a, 27^a, 29^a, 31^a, 236^a ve 297^a yüzlerinde oval şekilli, talik hatlı Farsça ibare içinde *Mehmed bin Hasan* yazılı mühür bulunmaktadır. Yazmada temellük ve teşâhübe dair son iki kayıt, eserin bitimini müteakip 297^b yüzünün sonunda yan yana yer almaktadır. Bu kayıtlardan biri; *sâhibi ve mâliki Harputî Sarıca Halîl sene 1129 oğlu Abdullâh sene 1139* olup diğeri ise *sâhib ve mâlik Hâc 'Alî ibni Mustafâ* şeklindedir. Verilen bilgilerden hareketle yazmadaki teşahüp kayıtlarının sonuncusunda h. 1139/m. 1726-27 tarihine işaret edildiği anlaşılmaktadır.²³

16. yüzyılın ilk yarısında istinsah edilmiş olan bu nüsha, imla bakımından Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş özellikleri taşıyor. Özellikle ünlülerin yazımında ikili imla ile karşılaşılmalıdır. Farsça birleşik kelimelerin araya kesre ilavesiyle yazılması, nüshanın belirgin özelliğidir.²⁴

Baş (1^b):

Hudâvendâ der-i tevfi-kûnî aç

Bu hâke rahmetüñ bârânını saç

Son (297^b):

Bu nazm-ı dil-güşâ çün rişte-i dür

'Adedde altı biñ üç yüz sekizdür

da yer almaktadır (Pertsch, 1864, s. 173). Gotha nüshasının II^b yüzünde sayfanın ortasında *No 157* yazması, bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

²¹ Vikaye yaprakları, çalışmada Roma rakamları ile numaralandırılmıştır.

²² Hatip ebru, Ayasofya Camii hatibi Hatip Mehmed Efendi (ö. 1773) tarafından icat edilmiş bir ebru çeşidi olup onun ismiyle anılmıştır. Bu ebru şeklinde zemine iç içe iki veya üç renk damlatılır ve tek at kılı ile yürek, çarkifelek, deniz yıldızı gibi şekiller oluşturulur (Derman, 2020, s. 544). Müstakimzâde'nin (ö. 1202/1788) *Tuhfe-i Hattâtîn*'de Hatip Mehmed Efendi'den "pîr-i mübârek" diye bahsetmesine nazaran vefat ettiği sırada yaşlı olduğu tahmin edilmektedir (Koç, 2014, s. 353). Nüsha, 16. yüzyılda istinsah edilmesine rağmen cilt içindeki ebru, 18. yüzyılda yapılmıştır. Bu durum, nüshanın cildinin ya 18. yüzyılın başında yapıldığı yahut yıpranma dolayısıyla bu tarihlerde değiştirildiğini gösteriyor. Seetzen'in en erken 1803 yılında nüshayı satın aldığı düşünülürse nüshada yer alan ebrunun ve onunla birlikte nüshanın cildinin 1725-1803 tarihleri arasında yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

²³ Nüşhanın temellük belirten tarihten sonra başka birinin mülkiyetine geçmediği varsayıldığında ve Seetzen tarafından 1803 yılında satın alındığı düşünüldüğünde son sahipliğin 1726-1803 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir.

²⁴ Makalenin kelime sınırını aşmamak için, nüshanın imla özelliklerine ilişkin örnekleri de içeren ayrıntılı bilgilere metnin tenkitli neşrinde yer verilecektir.

3. Gotha Nüshasındaki Başlıklara İlişkin Değerlendirmeler

Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin 6263 beyitten oluşan G nüshasında 176 başlık bulunmakta olup her bir başlığın yer aldığı beyit aralığı ve beyit sayısı *Tablo 1*'de gösterilmiştir. Elde bulunan A, B ve G nüshalarından en hacimli olanı G nüshasıdır. Tabloda, G nüshasında eksik olup A ve B nüshalarında yer alan beyitler de rumuzlarıyla beraber gösterilmiştir. G nüshasında olmayıp A veya B nüshalarında bulunan 78 beyit mevcuttur.

G nüshasındaki eksik beyitlerin ilki 65. başlık olan *Mesel-zeden-i Hümayûn* ile 66. başlık olan *Mesel-zeden-i Hoten Hatun* arasında meclistikelerin tek tek söz alıp konuştukları bölümdedir. 17 beytin eksik olduğu bu bölümde olması gerektiği hâlde bulunmayan başlıklar; *Mesel-zeden-i Gölendâm*, *Mesel-zeden-i Semen-sîmâ*, *Mesel-zeden-i Şeker-nâz*, *Mesel-zeden-i Dil-ârâm* ve *Mesel-zeden-i Cihân-baht* şeklindedir. Bu bölümler B nüshasında da mevcut olmayıp sadece A nüshası sayesinde eserdeki eksiklik tamamlanabilmektedir. Nüshadaki bu eksikliğin başlıkların benzerliği sebebiyle müstensih dikkatsizliği sonucu oluşmuş olması kuvvetle muhtemeldir.

138 ve 139. başlıklar arasında A ve B nüshalarında bulunup G nüshasında yer almayan 26 beyit mevcuttur. 144. başlık içinde yine A ve B nüshalarında bulunan ve G'de olmayan 21 beyit olup burada *Cevâb-dâden-i Şîrîn Hüsrev-râ* adlı bir başlık daha olması gerekiyor. 141 ve 143. başlıkların bu eksik kalan başlıkla benzerliği sebebiyle müstensih gözünden kaçtığı anlaşılıyor. G nüshasındaki 1-3 beyitten fazla olan eksiklikler, bu şekilde art arda olup bir varlığın veya bir başlığın tamamını içermektedir. Buradan hareketle, bu nüsha katibinin fazla dikkatli bir müstensih olmadığı söylenebilir.

Ahmed-i Rıdvân, eserinin sonunda toplam beyit sayısını açıkça belirtmiş olsa da mevcut nüshalar üzerindeki incelemeler, zikredilen bu sayıyla tam bir uyum sergilememektedir. Farklı nüshalardaki eksik beyitlerin ikmaliyle ulaşılan toplamın şairin verdiği sayıdan farklılık göstermesi, müstensihlerin metne çeşitli müdahalelerde bulunmuş olabileceğine işaret etmektedir. Bu belirsizlikler, metnin şairin kaleminden çıkan hâline kavuşturulması ve gün yüzüne çıkarılabilmesi için nüshaların metin tenkidi yöntemleriyle yeniden değerlendirilmesini ve kapsamlı bir tenkitli neşrin hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Tablo 1'de görüleceği üzere Levend'in eksik olarak verdiği bölümlerden (Levend, 1966, s. 252) önce Hüsrev'in Ermen'e ulaşarak Şîrîn ile bir araya gelmeleri, birlikte meclisler kurup vakit geçirmeleri, Hüsrev'in vuslat isteğini Şîrîn'in reddederek ondan tahtını geri almasını istemesi, Hüsrev'in tahtını geri almak için yola çıkması ve yolda Nasturi rahip ile görüşmesini içeren bölümler mevcuttur. Bu bağlamda Levend'in tahminlerinin isabetli ancak eksik olduğu söylenebilir.

Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'i üzerine hazırlanan tek metin neşri mevcuttur (Tavukçu, 2000; 2020). Bu neşir, sadece B nüshasından hareketle hazırlanmış olup transkripsiyonlu metin ve dil içi çeviri de içermektedir. *Tablo 1*'de bu neşirde bir kısmı veya tamamı eksik olan bölümlerin yer aldığı başlıklar koyu harflerle gösterilmiştir. Bu eksik beyitlerin toplam sayısı 1385'tir.

Tablo 1: G nüshasındaki başlıklar

Sıra	G nüshasındaki başlıklar ²⁵	Beyit aralığı	Beyit sayısı	Eksik beyit sayısı	Rumuz
1	Kitâb-ı Hüsrev ü Şîrîn min-keîâmî Rıdvân sellemehullâh	1-31	31		
2	Der-Tevhîd-i Bârî Te'âlâ	32-57	26		
3	Der-istidlâl-i nazar ber-tevfik	58-60	3		
4	Mesnevî	61-78	18		
5	Der-münâcât-ı Bârî Te'âlâ 'azze ismuhû	79-112	34		
6	Der-na't-ı Resûl sallallâhu 'aleyhi ve sellem	113-137	25		
7	Der-du'â-yı pâdişâh-ı İslâm	138-177	40		
8	Mesnevî	178-213	36		
9	Der-sebeb-i nazm-i kitâb	214-240	27		
10	Resîden-i Hürmüz	241-335	95		
11	Hitâb-kerden-i Hürmüz bâ-Hüsrev	336-415	80		
12	Der-gamz-kerden-i gammâz	416-462	47		
13	Mesnevî	463-531	69		
14	Reften-i Şâbûr be-taleb-i Şîrîn	532-641	110		
15	Mesnevî	642-786	145		
16	Haber yâften-i Şîrîn ez-sûret	787-882	96		
17	Resîden-i Şâbûr be-kasr-ı la'l-i Şîrîn	883-1002	120		
18	Reften-i Şîrîn be-taleb-i şikâr	1003-1017	15		
19	Der-taleb-i icâzet-i Hüsrev be-şikâr-reften	1018-1360	343		
20	Hikâyet	1361-1389	29		
21	Firistâden-i Şâbûr-râ be-Medâyîn berây-ı Şîrîn	1390-1448	59		
22	Âgâh-yâften-i Hüsrev ve hâl-i Şâbûr	1449-1498	50		
23	Matla'-ı dâstân	1499-1541	43		
24	Kıssa-i Behrâm-ı Çübîn firistâden-i Hürmüz û-râ be-ceng-i Sâye Han	1542-1584	43		
25	Be-masâf-ı Behrâm bâ-Sâye Han	1585-1645	61		
26	Mesnevî	1646-1712	67		

²⁵ Nüshadaki başlıklar Farsça olmasına rağmen eser Türkçe olduğu için başlıkların yazımında Türkçe söyleyiş esas alınmıştır (Açıl vd., 2022, s. 48).

27	Dâstân-ı Behrâm püser-i Sâye Han-râ mâ'adâ beşâret-i hezîmet	1713-1740	28
28	‘Îtâb-nâme-i nüviş-i Hürmüz be-Behrâm ez-gazab-râ	1741-1767	27
29	‘Âsî şüden-i Behrâm be-Hürmüz ve ‘âciz kerden-i Hürmüz	1768-1777	10
30	Nâme kerden-i ümerâ-yı ‘Acem Hüsrev-râ ve Hürmüz-râ ez-taht nâ-bînâ ez-kerdest	1778-1795	18
31	Hüsrev bâ-taht âmedenest	1796-1840	45
32	Girîht ez-Behrâm Hüsrev-râ	1841-1872	32
33	Resîden-i Hüsrev be-Şîrîn	1873-2060	188
34	‘İşret-kerden-i Hüsrev be-Şîrîn	2061-2095	35
35	Mesnevî	2096-2179	84
36	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	2180-2186	7
37	Mesnevî	2187-2194	8
38	Gazel	2195-2201	7
39	Mesnevî	2202-2207	6
40	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	2208-2214	7
41	Mesnevî	2215-2217	3
42	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	2218-2224	7
43	Mesnevî	2225-2236	12
44	Ve icâzet talebend Şîrîn ez-Hüsrev	2237-2282	46
45	Hikâyet-i Şîrîn	2283-2310	28
46	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	2311-2317	7
47	Mesel	2318-2319	2
48	Gazel	2320-2324	5
49	Mesnevî	2325-2326	2
50	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	2327-2331	5
51	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	2332-2336	5
52	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	2337-2341	5
53	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	2342-2347	6
54	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	2348-2352	5
55	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	2353-2357	5
56	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	2358-2362	5
57	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	2363-2367	5

58	Mesnevî	2368-2400	33		
59	Meclis sâhten Hüsrev bâ-Şîrîn der-şeb-i mâhtâb mesel-i duhterân	2401-2437	37		
60	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev ve münâsib-i hâl	2438-2444	7		
61	Mesnevî	2445-2446	2		
62	Gazel-i münâsib-i Şîrîn	2447-2452	6		
63	Ve münâsib-i hâl-i Şîrîn	2453-2459	7		
64	Mesel-zeden-i Perî-zâd	2460-2462	3		
65	Mesel-zeden-i Hümâyûn	2463-2465	3		
66	Mesel-zeden-i Hoten Hatun	2466	1	17	A
67	Mesel-i Dil-şâd	2467-2469	3		
68	Mesel-i Şeh-nüvâz	2470-2472	3		
69	Mesel-i Şâbûr	2473-2480	8		
70	Mesel-zeden-i Şîrîn	2481-2485	5		
71	Mesel-zeden-i Pervîz	2486-2529	44		
72	‘İşret kerden Hüsrev ü Şîrîn ve ‘itâb kerden bâ-yek-i dîger	2530-2552	23		
73	Mesel-i Hikâye	2553-2596	44		
74	Cevâb-dâden Şîrîn bâ-Hüsrev	2597-2614	18		
75	Mükâleme-kerden-i Hüsrev ü Şîrîn	2615-2636	22		
76	Hikâyet	2637-2720	84		
77	Resîden Hüsrev Nastûr râhib	2721-2746	26		
78	Gazel-i Münâsib-i Hâl	2747-2753	7		
79	Resîden-i Hüsrev Nastûr râhib	2754-2804	51		
80	Hüsrev âmedîm kayser	2805-2858	54		
81	Nasîhat-dâden-i kayser berây-ı memleket	2859-2932	74		
82	Mesel-i temsîlât	2933-2967	35		
83	Masâf-ı Behrâm be-Hüsrev-râ	2968-3012	45		
84	Mesnevî	3013-3028	16		
85	Zârî kerden-i Hüsrev der-hasret-i Şîrîn	3029-3057	29		
86	Gazel-i Hüsrev	3058-3064	7		
87	Matla‘-ı Dâstân	3065-3088	24		
88	Münâsib-i hâl gazel-i bâ-Hüsrev	3089-3095	7		
89	Mesnevî	3096-3120	25		

90	Vefât-ı Mehîn Bânû	3121-3134	14		
91	Gazel-i Mehîn Bânû	3135-3139	5		
92	Mesnevî	3140-3180	41		
93	Gazel	3181-3185	5		
94	Gazel-i dîger ez-zebân-ı Şîrîn	3186-3190	5		
95	Mesnevî	3191-3214	24		
96	Nişesten-i Hüsrev be-tâk-ı Kısra ve şeniden vefât-ı Behrâm-ı Çûbîn	3215-3245	31		
97	Resîden-i Şâbûr be-taht dâden-i beşâret-i Şîrîn	3246-3258	13		
98	Gazel-i zebân-ı Şîrîn	3259-3263	5		
99	Mesnevî	3264-3284	21		
100	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	3285-3291	7		
101	Mesnevî	3292	1		
102	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	3293-3297	5		
103	Mesnevî	3298-3318	21		
104	Şefâ'at-ı bâ-Meryem ez-behr-i Şîrîn	3319-3346	28		
105	Beyân-ı Mesnevî	3347-3366	20	1	A
106	Kûh-ken taleb-kerden-i Şîrîn ez-behr-i cûy	3367-3403	37		
107	Mükâleme-kerden-i Şîrîn bâ-Ferhâd deryâ-yı cûy-ı şîr	3404-3463	60		
108	Gazel-i münâsib	3464-3468	5		
109	Mesnevî	3469-3474	6		
110	Sahrâ giriften-i Ferhâd der-'aşk-ı Şîrîn	3475-3518	44		
111	Gazel-i münâsib	3519-3523	5		
112	Mesnevî	3524-3574	51		
113	Yâftên-i kâsid-i Hüsrev Ferhâd-râ	3575-3586	12		
114	Gazel-i Ferhâd	3587-3593	7		
115	Mükâleme kerden-i kâsid-i Hüsrev bâ-Ferhâd	3594-3734	141		
116	Nüvişten-i Ferhâd sûret-i Şîrîn-râ	3735-3749	15		
117	Meşgûl-şüden-i Ferhâd be-kûh-kenden-i û	3750-3812	63		
118	Mesnevî	3813-3855	43		
119	Tercî'-i Ferhâd	3856-3924	69	1	A
120	Mesnevî	3925-3948	24		
121	Mesnevî	3949-4020	72	1	A

122	'Azâ-giriften-i Şîrîn berây-ı Ferhâd	4021-4036	16		
123	Matla'-ı dâstân	4037-4087	51		
124	Vefât kerden-i Meryem ü ta'ziyet-nâme-i Şîrîn Hüsrev-râ	4088-4167	80		
125	Firistâden-i Hüsrev Şâbûr-râ be-Şîrîn ü 'itâb kerden-i Şîrîn	4168-4237	70	2	A, B
126	Hikâyet-kerden-i Şâbûr mu'âtebe-i Şîrîn bâ-Hüsrev-râ âmedem	4238-4271	34		
127	Mesel	4272-4302	31	3	A
128	Kıssa-i Şeker-i İsfehânî bâ-Hüsrev	4303-4430	128	1	A
129	Bâz-dâşten-i Şâbûr-râ ez-Şîrîn ve zârî-kerden Şîrîn ez-tenhâyî-râ âmedim	4431-4441	11		
130	Ender-sıfat-ı tenhâyî firâkest	4442-4454	13		
131	Hikâyet-kerden-i Şîrîn bâ-şem'	4455-4462	8		
132	Hitâb-kerden-i Şîrîn be-pervâne	4463-4468	6		
133	Sıfat-ı rûz ve münâcât-kerden-i Şîrîn Bârî Te'âlâ	4469-4513	45	1	A
134	Matla'-ı dâstân	4514-4559	46		
135	Âmeden-i Hüsrev-i ser-mest be-der-i kasr-ı Şîrîn	4560-4600	41		
136	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	4601-4607	7		
137	Gazel-i mesnevî-yi diğeri	4608-4613	6	1	B
138	Mesnevî	4614-4641	28	26	A, B
	[Başlık için boşluk bırakılmış fakat yazılmamış]			1	A
139	Dîden-i Hüsrev Şîrîn-râ ve mükâleme kerden bâ-û	4642-4659	18		
140	Cevâb mesnevî ender münâsib-i Hüsrev	4660-4739	80		
141	Cevâb-dâden-i Şîrîn Hüsrev-râ	4740-4788	49		
142	Bâz i'âde-kerden-i Hüsrev iltimâs-ı sohbet-râ ez-Şîrîn	4789-4818	30		
143	Cevâb dâden-i Şîrîn Hüsrev	4819-4867	49		
144	Bâz lâbe-kerden-i Hüsrev Şîrîn-râ	4868-4950	83	21	A, B
145	Bâz-geşten-i Hüsrev-i mahzûn ez-kasr-ı Şîrîn ve şikâyet-kerden	4951-4987	37		
146	Teselli dâden-i Şâbûr Hüsrev-râ	4988-5011	24		
147	Peşimân şüden-i Şîrîn ez-bâz-geşten-i Hüsrev ve reftin-i û	5012-5074	63		
148	Âmeden Hurşîd-i Cemşîd	5075-5114	40	1	A, B
149	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	5115-5121	7		

150	Mesnevî	5122-5156	35		
151	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	5157-5163	7		
152	Mesnevî	5164-5197	34		
153	Gazel ez-zebân-ı Şîrîn	5198-5204	7		
154	Mesnevî	5205-5249	45		
155	Gazel ez-zebân-ı Hüsrev	5250-5255	6	1	A
156	Mesnevî	5256-5307	52		
157	Resîden-i Hüsrev ü Şîrîn be-yek-dîger	5308-5354	47		
158	Kûc kerd-i Hüsrev be-Medâyin	5355-5388	34		
159	'Arûs kerd-i Hüsrev ve sıfat-ı hazâin-i û	5389-5414	26		
160	Sıfat-ı taht-ı Hüsrev der-târîh-i Taberî mezkûr	5415-5429	15		
161	Sıfat-ı hân-ı zerrîn-i Hüsrev	5430-5476	47		
162	Âverden-i Hüsrev Şîrîn-râ be-devlet-hâne-i Medâyin	5477-5498	22		
163	Hüsrev-i hikâyet-i esbâb-râ	5499-5611	113		
164	Matla'-ı dâstân-ı âgâz-ı su'âlât-ı Hüsrev Büzürgümîd	5612-5655	44		
165	Su'âl kerd-i Hüsrev Büzürgümîd-râ ez-keyfiyyet-i Bârî	5656-5665	10		
166	Cevâb-ı Büzürgümîd der-ma'rifet-i Bârî Te'âlâ	5666-5680	15		
167	Su'âl kerd-i Hüsrev mahlûk-ı evvel-râ	5681-5682	2		
168	Cevâb dâden-i hakîm der-sıfat-ı 'akl-ı küll	5683-5688	6		
169	Ender-sıfat-ı 'akl-ı küll	5689-5697	9		
170	Sıfat-ı nefis-i küll	5698-5707	10		
171	Der-sıfat-ı Şîrûye	5708-5806	99		
172	Âmeden-i Şîrûye be-bâlin-i Hüsrev ve küşten-i û	5807-5945	139		
173	Beyt-i çend der-mev'ıza	5946-5999	54		
174	Der-encâm-ı rûzgâr-ı Hüsrev ü h'âb-dîden-i û	6000-6068	69		
175	Nâme nüvişten-i Peygamber 'aleyhi's-selâm be-Hüsrev ü pâre-kerden-i nâme-râ	6069-6200	132		
176	Der-hatm-i kitâb gûyed	6201-6263	63		
Toplam Beyit Sayısı			6263	78	

Sonuç

Bu makalede, Ahmed-i Rıdvân'ın hayatı ve eserleri ile ilgili son çalışmaları da içeren alan yazını, bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılarak Ahmed-i Rıdvân'ın hayatına ilişkin bilgiler doğrultusunda şairin menkabevi kimliğine de değinilmiştir. Araştırmanın esasını teşkil eden Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'i üzerine yapılan önceki çalışmalar, eserin nüshaları bağlamında incelenerek önceki çalışmalarda adı geçen dört nüshanın bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nüshalardan ilki, B nüshası olup -sonda yer alan II. Bayezid için yazılan kaside hariç tutulduğunda- bu nüsha 4897 beyitten oluşmaktadır. Bu kaside sadece bu nüshada mevcuttur. Eserin ikinci nüshası olan A nüshasında 4933 beyit bulunmakta olup bu nüsha baştan 1187 beyit eksiktir. Eserin üçüncü nüshası, bir şahıs nüshası olup nüshanın akıbeti belli değildir. Bu nüshanın beyit sayısı -Şeyh'den aktarılan kısım çıkarıldığında- 4709'dur. Çalışmanın konusunu oluşturan eserin dördüncü nüshası, Almanya'nın Gotha şehrinde bulunan G nüshası olup bu nüshaya dair önceki çalışmalarda verilen bilgiler kütüphane kataloğuna dayanmaktadır. Kütüphane kataloğunda nüshadaki beyit sayısı 5700 olarak verilmesine rağmen bu bilgi yanlıştır. Bu yanlış bilgi, nüshanın yerinde görülüp incelenmemesi sebebiyle önceki çalışmalarda aynen tekrar edilerek yayılmıştır. Bu çalışma ile bu yanlış bilgi dolaşımının önüne geçilmeye çalışılmış ve nüshanın beyit sayısı 6263 olarak ortaya konmuştur. Bu makale, kütüphane kataloglarında verilen bilgilere ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini bir kere daha göstermiştir.

Çalışmada, Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin sonunda eserin toplam beyit sayısını 6308 olarak vermesine bakılarak önceki çalışmalarda incelenmiş olan nüshalar içinde şahıs nüshasının 4709 beyit ile en eksik nüsha olduğu anlaşılıyor. Akabindeki en eksik nüsha, 4897 beyitten oluşan B nüshası olup eserin alan yazınındaki tek neşri bu nüsha esas alınarak yapılmıştır. Bu bilgiden hareketle Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'inin tam metninin henüz ortaya konmamış olduğu açıkça görülmektedir. 6263 beyitten oluşan G nüshasında, B nüshanında yer almayan 1385 ilave beyit bulunuyor. Verilen tabloda G nüshasının başlıkları dikkate alındığında 34-106 aralığındaki başlıklar içindeki beyitlerin B nüshasında hiç yer almadığı görülüyor. Bu aralık, eserin bütünü içinde önemli bir yer tutmaktadır. A nüshasında 4933 beyit olup G nüshasındaki 1-19 aralığındaki başlıklar içindeki beyitler, bu nüshada bulunmuyor. Bu aralık dışında A nüshasının çeşitli başlıkları içinde eksik veya B ve G nüshasında yer almayan fazla beyitler de mevcuttur. Bütün bu bilgiler bağlamında A, B ve G nüshalarının bir arada ele alınarak tenkitli metninin hazırlanmasının eserin tam metnine ulaşmak için elzem olduğu açıktır. Bu yazı ile, Klasik Türk Edebiyatı eserlerinin neşredilmeden evvel bilinen tüm nüshalarının incelenmesinin gerekliliği bir kere daha ortaya konmuştur.

Kaynaklar | References

- Açıl, B. vd. (2022). *Tenkitle neşir kılavuzu (Osmanlı Türkçesi metinleri için)*. İSAM.
- Ahmed-i Rıdvân. *Hüsrev ü Şîrîn*. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, ASL 369/4. <https://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025).
- Ahmed-i Rıdvân. *Hüsrev ü Şîrîn*. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, ASL 632 (2 Cilt). <https://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025).
- Ahmed-i Rıdvân. *Hüsrev ü Şîrîn*. Berlin Devlet Kütüphanesi, Minutoli 26. <https://www.qalamos.net/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025).
- Ahmed-i Rıdvân. *Hüsrev ü Şîrîn*. Gotha Araştırma Kütüphanesi, Ms. orient. T 196. <https://www.qalamos.net/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025).
- Ahmed-i Rıdvân. Rıdvâniyye. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, 3330. <https://portal.yek.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025).
- Akbayar, N. (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî 1*. Tarih Vakfı.
- Avcı, İ. (2013). Türk edebiyatında İskendernâmeler ve Ahmed-i Rıdvân'ın İskendernâme'si [Yayımlanmamış doktora tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Avcı, İ. (2014). *Türk edebiyatında İskendernâmeler ve Ahmed-i Rıdvân'ın İskendernâme'si*. Gece Kitaplığı.
- Beydilli, K. (2019). Ulrich Jasper Seetzen. *İslam Ansiklopedisi* (EK-2. Cilt, ss. 481-483) içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Canım, R. (2000). *Latîfî Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. Atatürk Kültür Merkezi.
- Çeltik, H. (2017). *Ahmed-i Rıdvân Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Derman, U. (2020). Hatîb Mehmed Efendi. *İslam Ansiklopedisi* (EK-1. Cilt, ss. 544-545) içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Döndüren, M. S. vd. (2019). Tarihi yağma Tütünsüz Baba türbesinin mekaniksel davranışının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 17, 24-29.
- Ekinci, R. (2018). *Vekâyi'ül-Fuzâlâ Şeyhi'nin Şakâ'ik zeyli 3*. Türkiye Yazma Eser Kurumu.
- Erkan, M. (1999). Hüsrev ve Şîrîn. *İslam Ansiklopedisi* (19. Cilt, ss. 53-55) içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gökbilgin, M. T. (2007). *XV-XVI. asırlarda Edirne ve Paşa Livası vakıflar mülkler mukataalar*. İşaret Yayınları.
- Gözütok, A. (2001). *Hayatî Mahzenü'l-Esrâr (metin-dizin-tıpkıbasım)*. Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Gürgendereli, M. (2016). Sarıcazâde Râmiz'in Edirne Tekkeleri'ni anlatan mesnevisi: Esâmî-yi Hânkâh-ı Mahmiyye-i Edrene. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 282-298.
- İskender-i Zülkarneyn-nâme*. Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Quart. 631. <https://www.qalamos.net/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025).

- Kahraman, S. A. & Dağlı, Y. (2006). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* 3. Cilt 2. Kitap. Yapı Kredi.
- Kaplan, H. (2023). Bir münazara (Seyf ü Kalem) iki şair: Ahmedî ve Ahmed-i Rıdvân. A. İbrahimova vd. (Ed.), *II. Uluslararası Türkiye Kongresi* içinde (s. 329-359). Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları.
- Karadeniz, M. (2010). Ahmed-i Rıdvân, Heft-Peyker (inceleme, metin, özel adlar dizini) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Kazancıgil, R. (1999). *Abdurrahman Hibri Enîsü'l-Müsâmirîn Edirne tarihi 1360-1650*. Edirne Valiliği.
- Kılıç, M. (2021). Ahmed-i Rıdvân'ın Bilinmeyen Farsça Bir Eseri: Gülşen-i Cân. N. Değirmenci (Ed.), *III. Uluslararası Türkiye-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu: Türkçe Bildiriler Kitabı* içinde (s. 306-317). Demavend Yayınları.
- Koç, H. (2010). 16. yüzyılda yazılmış bir Behrâm-ı Gûr mesnevisi I, inceleme-edisyon kritikli metin [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Koç, H. (2018). Ahmed-i Rıdvân'ın Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 9-31. <https://doi.org/10.17822/omad.2018.97>.
- Koç, M. (2014). *Müstakimzâde Tuhfe-i Hattâtîn*. Klasik.
- Kut, G. (1978). *Heşt Bihîşt The Tezkire by Sehi Bey*. Harvard Üniversitesi.
- Kutluk, İ. (1978). *Kınalı-zade Hasan Çelebi Tezkiretü'-Şuarâ* 1. Cilt. Türk Tarih Kurumu.
- Küçükaya, G. A. & Umaroğulları, G. (2005). Edirne'de Onikigen Bir Türbe-Tütünsüz Baba Türbesi, Restorasyon Projesi ve Defterdar Ahmet Rıdvân. *Vakıflar Dergisi*, 29, 191-254.
- Levend, A. S. (1952). Bilinmeyen eski eserlerimizden: Hayâtî'nin İskender-nâmesi. *Türk Dili*, 1(4), 195-201.
- Levend, A. S. (1966). Ahmed-i Rıdvân'ın Hüsrev ü Şîrîn'i. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 14, 215-258.
- Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi (2000). *Mecelletü'n-Nisab tıpkıbasım*. Kültür Bakanlığı.
- Öztuluç, R. (2010). 16. yüzyılda yazılmış bir Behrâm-ı Gûr mesnevisi II, inceleme-edisyon kritikli metin [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Peremeci, O. N. (2011). *Edirne Tarihi*. Bellek Yayınları.
- Pertsch, W. (1864). *Die orientalischen handschriften der herzoglichen bibliothek zu Gotha: die türkischen handschriften*. 2. Theil. Vol. 2. Kaiserl. Königl. Hof-und Staatsdr.
- Pertsch, W. (1889). *Verzeichniss der türkischen handschriften der königlichen bibliothek zu Berlin*. A. Asher & Company.
- Seçkin, N. (1971). *Edirne Evliyalari*. Ülkü Basımevi.
- Süleymân-nâme*. Berlin Devlet Kütüphanesi, Diez A. Fol. 18. <https://www.qalamos.net/> (Erişim Tarihi: 26.09.2025).
- Sürelli, B. (2012). Türk Edebiyatında Heft Peyker mesnevileri ve Hayâtî'nin Heft Peyker'i

[Yayımlanmamış doktora tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.

Şemseddin Sâmî (1889). *Kâmûsu'l-A'lâm I*. Mihran Matbaası.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: C.EV Kutu No: 2241 Gömlek No: 12032.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: İ.DH Kutu No: 2601 Gömlek No: 41915.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: ŞD Kutu No: 22909 Gömlek No: 11.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: ŞD Kutu No: 2909 Gömlek No: 29.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: ŞD Kutu No: 2914 Gömlek No: 44.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: BEO Kutu No: 1155 Gömlek No: 86623.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: İE.TCT Kutu No: 4 Gömlek No: 433.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: İE.EV Kutu No: 7 Gömlek No: 753.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Fon Adı: İE.EV Kutu No: 22 Gömlek No: 2673.

Tavukçu, O. K. (2000). Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şîrin (inceleme-metin) [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.

Tavukçu, O. K. (2020). *Ahmed Rıdvân Hüsrev ü Şîrîn*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Tavukçu, O. K. (2022). Rıdvâniyye (Ahmed-i Rıdvân). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü* içinde. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/ridvaniyye-ahmed-i-ridvan>. (Erişim Tarihi: 26.09.2025).

Ulu, A. (2020). Ahmed-i Rıdvân'ın Leylâ vü Mecnûn mesnevisi (transkripsiyonlu metin-inceleme) [Yayımlanmamış doktora tezi] Atatürk Üniversitesi.

Ünver, İ. (1982). Ahmed-i Rıdvân, hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti [Yayımlanmamış doçentlik tezi]. Ankara Üniversitesi.

Ünver, İ. (1986). Ahmed-i Rıdvân. *TTK Belleten*, 50(196), 73-125.

Ünver, İ. (1989). Ahmed Rıdvân. *İslam Ansiklopedisi* (2. Cilt, ss. 123-124) içinde. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yazar, S. (2011). Anadolu sahası klâsik türk edebiyatında tercüme ve şerh Geleneği [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Yılmaz, N. (2007). *Ahmed-i Rıdvân Rıdvâniyye*. Bizim Büro Basımevi.